

Det finska inbördeskriget och dess följder

av Mats Bergquist

Résumé

While the Russo-Finnish Winter War is well known, the Civil War of 1918 is less well known. About 35 000 Finns fell, were executed or died from hunger or illnesses in prison camps. After the February revolution of 1917, 40 000 Russian soldiers remained in the country and revolutionary Petrograd was not far away. Social tensions mounted and public order was compromised. Social Democrats rose against the legal authorities. The Government picked Gustaf Mannerheim as their Commander-in-Chief, who led the newly formed Finnish army to victory over the Reds. In Sweden, the Liberals wanted to help Finland with arms shipments, while the Social Democratic ministers refused. But several hundred Swedish officers joined the Finnish army. The consequences of the Civil War were felt for a long time. The divisions between the Whites and the Reds remained and were only healed during the Winter War. Summing up, the Civil War remains a tragedy, but Finland has probably done more to heal the wounds than many other countries that have had to live through such a terrible event.

FÖR DE FLESTA som är intresserade av historia klingar begreppet Finska vinterkriget 1939–1940 bekant. Finlands heroiska strid med den sovjetiska övermakten, som kostade Finland 25 000 stupade, är en modern hjältesaga, som av naturliga skäl engagerade det svenska folket på ett sätt som inte skett varken förr eller senare. Ställer man däremot frågan om det finska inbördeskriget 1918 är säkert kunskapsläget, med undantag kanske för svenskar av finländsk härkomst, mycket sämre. Ändå resulterade detta krig i ca 35 000 stupade, arkebuserade, och omkomna i fångläger på grund av sjukdomar och svält. Men att ett inbördeskrig för mindre än hundra år sedan ägt rum i vårt östra grannland kan säkert förvåna dem som bekantar sig med denna artikel om nordisk historia.

Själva benämningen på de strider som ägde rum från slutet av januari till månadsskiftet april/maj 1918 har länge varit omstridd. Ett medborgarkrig var det knappast, eftersom

utländska makter var inblandade. Den vita segrande sidan kallade det länge ”frihetskriget” med hänvisning till att den nya bolsjevikregimen i Petrograd ansågs stå bakom det röda uppror som började i Helsingfors den 28 januari 1918. Med ett inte helt glasklart resonemang skriver regeringssidans överbefälhavare i en proklamation den 28 januari 1918, som han återger i sina memoarer, följande: Kriget var riktat ”mot den ryska militär, som kvarstannat i Finland. Det öppna krig som nu utbrutit, var därför ett befrielsekrig, ett frihetskrig. Att operationerna...kommo att riktas mot såväl ryssar som egna upprorska ändrar icke detta faktum...De skyldiga voro upprorsledarna.” (*Mannerheim*, del I s 223) Här lyckas författaren både säga att det både var ryssarna och upprorsmännen som var fienden.

Finlands mest kände och internationellt respekterade politiske analytiker, Max Jakobson, ansluter sig de facto till Mannerheim när han i sin *Våldets århundrade* (1999) häv-

dar att det ändå var ett frihetskrig, eftersom en förlust skulle lett till att landet först efter Sovjetunionens upplösning 1991 fått sin frihet. Må vara att ledarna för upproret tänkt sig Finland som en självständig arbetarnas stat. Men detta var knappast bolsjevikernas uppfattning, varför landet säkert förr eller senare inkorporerats med Sovjetunionen.

I de röda upprorsmännens ögon var det främst fråga om ett ”klasskrig” mellan de vita ”slaktarna” och de förtryckta arbetarna och småbönderna. Men eftersom de olika benämningarna alla är så värdeladdade, användes numera allmänt ordet ”inbördeskrig” för att beskriva denna period i finsk historia.

Marsrevolutionen och Finland

Men hur kunde de politiska motsättningarna mellan den borgerligt styrda staten och arbetarrörelsen leda till inbördeskrig i just Finland, medan de oroligheter som på grund av rösträttsfrågan och försörjningsläget ägde rum i Sverige våren och sommaren 1917 kunde biläggas? I Storfurstendömet Finland, som således sedan 1809 var förenat i en personalunion med den ryska kejsarmakten, hade man efter revolutionsförsöket ochorstrejken 1905 fått Europas mest demokratiska författning. Detta innebar en enkammarriksdag (som ersatte de fyra stånd vi i Sverige avskaffat 1866), vald med lika rösträtt för män och kvinnor. Dess inflytande blev dock ganska begränsat eftersom tsarregimen efter revolutionsförsöket 1905 drog åt tyglarna. Denna riksdag, eller lantdag som den fortfarande kallades, hade efter valet 1916 socialdemokratisk majoritet. Men regeringen Kerenskij i Petrograd, som tillträtt efter marsrevolutionen sedan tsardömet avskaffats, utlyste nyval till den finska riksdagen,

varvid denna igen fick en knapp borgerlig majoritet.

Ett halvår efter marsrevolutionen i Ryssland fick alltså socialdemokraterna i Finland ge upp makten till en borgerlig regering under Pehr Evind Svinhufvud, tillhörande de s k ungfinnarna, sedermera Samlingspartiet som ju fortfarande är landets högerparti. Men hade den ryska regeringen rätt att upplösa den finska riksdagen? Vem var egentligen, sedan tsaren avsatts, den rättmätige innehavaren av makten i det forna storfurstendömet? Den finska riksdagen antog sommaren 1917 en lag, den s k maktlagen, där all makt sades ligga i dess händer nu när personalunionen genom kejsardömets fall, upplösts. Men Kerenskij såg sig uppenbarligen ha rätt att upplösa också den finska riksdagen.

Resultatet blev, dessutom mot bakgrund av ökande försörjnings- och ordningsproblem, en tilltagande polarisering. Inom socialdemokratien fanns också en frustration över att man i det hårdnade klimatet efter 1905 inte kunnat omsätta sina politiska idéer i praktisk verklighet. I landet fanns minst 40 000 ryska soldater. De ville hem men utgjorde en orosfaktor genom bristande disciplin och fraternisering med vänstergrupper. Finsk polis kunde inte i detta läge upprätthålla en rimlig ordning i landet. Följden blev att framför allt på landsbygden lokala s k skyddskårer byggdes upp, medan i städerna röda garden formerades. En generalstrejk dagarna efter kuppen i Petrograd i november 1917 skärpte motsättningarna i landet.

De röda garderna och deras politiska uppdragsgivare hade således svårt att acceptera den borgerliga regeringen och fann sig orättmätigt berövade makten. Regeringen fann läget i huvudstaden så hotande att man omlokaliserade sig till Vasa. Denna ort blev tillfällig huvudstad i det vita Finland norr om

ungefär en linje från Björneborg i väster till Viborg i öster, medan de röda behärskade de större städerna i söder. Den 28 januari 1918 hissade de i Helsingfors upprorsfanan och bildade en egen regering med Kullervo Manner som chef.

När riksdagen i juli 1917 antagit maktlagen hade man inte då förklarat landet självständigt utan ville avvakta utvecklingen i Ryssland. I december samma år proklamerade man dock, mot socialdemokraternas röster, landets suveräna status; detta parti ville uppnå oberoendet efter överenskommelse med Ryssland. I januari 1918 erkände den nya Sovjetregeringen Finlands oberoende varpå följde ett antal andra länder, inklusive Sverige den 4 januari. Lenin, som tagit makten i november (oktober) hade lovat alla folk i det gamla imperiet självbestämmanderätt men antog att de ändå skulle anta Sovjetmodellen. Han och Trotskij hoppades också att detta erkännande skulle stimulera arbetarna att ta makten i Finland.

Inbördeskrigets förlopp

Det finns knappast några skäl att i detta sammanhang att gå in på hur inbördeskriget förlöpte. Ingen av sidorna hade egentligen till att börja med några färdiga väpnade förband att lita till. Den finska armé som tsaren i slutet av 1870-talet satt upp hade upplösts vid sekelskiftet. Både de vita och de röda måste sålunda stampa fram nya förband. Skyddskårerna blev stommen i regeringsstyrkorna. De leddes inte sällan av finska officerare som gjort karriär i den ryska armén. Den mest kände, som vi ska återkomma till, var Carl Gustaf Mannerheim, generallöjtnant i tsarens armé. Ett värdefullt tillskott fick man från det dryga tusental finländare, de s k jägarna, som undergått militär träning i Tyskland under världskriget, detta i syfte att kunna

medverka i Finlands framtida lösgörande från Ryssland. Ett betydande antal rikssvenska officerare, ca 200, anslöt sig också till skyddskårerna. Slitningar mellan de officerare som gjort karriär i Ryssland, jägarna och rikssvenska officerare orsakade uppenbarligen åtskilliga problem. De förra tenderade att vara ententevänliga, jägarna höll på centralmakterna och svenskarna inte på någondera.

De rödas trupper, vilka som mest omfattade ca 70 000 stridande, saknade egentligen militär bakgrund och valde sina befälhavare bland civilisterna och enstaka tidigare underbefäl. De hade tillgång till ryska vapenförråd, medan de ryska soldaterna i mycket begränsad omfattning var till någon hjälp. Kanske något tusental anslöt sig till upprorsmännen.

Också den vita sidan hade således ganska illa utbildade soldater, vars antal fylldes på med nödtorftigt utbildat manskap sedan man i februari 1918 återinfört allmän värnplikt. Armén skulle uppgå till ca 70 000, d v s ungefär samma antal som de röda. Den skulle länge ha ont om vapen, men efter hand ett hyggligt erfaret befäl och en handlingskraftig ÖB. De röda hade gott om frivilliga och vapen men ont om kompetent befäl. Detta var sannolikt bakgrunden till att Mannerheim var övertygad om att regeringstrupperna förr eller senare skulle segra.

När Mannerheim antog budet att bli ÖB, hade han som villkor för att anta befälet för regeringsstyrkorna satt att regeringen, inte utan hans medgivande, skulle begära utländsk hjälp. När ändå regeringens representanter i Berlin i februari 1918, tydligen på egen hand, begärde och fick tyskt löfte om militärt bistånd, valde Mannerheim ändå att stanna kvar mot att de tyska styrkorna skulle stå under hans befäl. Hans mål hade alltså varit att vinna kriget utan stöd av utländska trupper. Han satsade därför på att

erövra den röda industristaden Tammerfors innan tyskarna hade hunnit landstiga. Efter hårda strider lyckades man också med denna operation i månadskitet mars/april, som brukar benämnas det största slag som någonsin ägt rum på nordisk jord. Kanske var så många som 45 000 man involverade i detta slag. Svenska frivilliga spelade en viss roll i detta slag, där bl a Olof Palmes farbror med samma namn stupade.

Efter Tammerfors erövring vände sig Mannerheim mot Karelen och Viborg, dvs gränsområdet mot Sovjetunionen, medan tyskarna tågade in i Helsingfors i april. I slutet av april var inbördeskriget i praktiken över. I spetsen för sin bondearmé, som han gärna kallade den, kunde Mannerheim den 16 maj tåga in i Helsingfors.

Personligheterna

Det kan finnas goda skäl att dröja något vid de ledande personligheterna på båda sidor, eftersom de skulle komma att spela en vidare roll i republiken Finland och, kanske mera märkligt, i Sovjetunionen. De två som dominerade bilden på den vita sidan var Carl Gustaf Mannerheim och regeringschefen Per Edvind Svinhufvud och de två mest namnkunniga på den röda sidan Otto Wille Kuusinen och Edvard Gylling, undervisnings- respektive finansminister; regeringschefen Kullervo Manner var förvisso under själva upproret dominerande men är numera ganska bortglömd.

Det kan te sig märkligt att de två mest kända personerna på regeringssidan båda tillhörde gamla adelssläkter från den gemensamma tiden och som ännu finns representerade i både Sverige och Finland. Men det hade 1918 gått bara hundra år sedan det gamla svenska riket upplöstes. Påfallande många av samhällets stöttepelare var alltjämt

svenskspråkiga av födsel. Mannerheim var dessutom osäker på majoritetsspråket.

Mannerheim hade tjänstgjort trettio år i den ryska armén och hade alltså varit borta från hemlandet i många år när han i januari 1918 blev statens förste ÖB. Före det första presidentvalet 1919, där han föll upp för högern, men besegrades av den liberale juristen K.J. Ståhlberg, fungerade han som riksföreståndare (enligt 1772 års regeringsform!). Han skulle, efter att ha lett den finska armén i såväl vinterkriget som fortsättningskriget 1941–1944, vid 77 års ålder ånyo bli landets statschef och lotsa det ur de facto-alliansen med Hitler och till fred med Sovjet. Mannerheim förblir en av de mest intressanta personerna i nyare nordisk historia. Vilken annan statsman eller militär i vår del av världen har blivit föremål för en biografi – av släktingen Stig Jägerskiöld – i åtta band? Mannerheim, som ännu i femtioårsåldern fick uppleva att hans demokratiska sinnelag ifrågasattes, mognade och förblir ännu idag Finlands mest beundrade person.

P E Svinhufvud, var jurist, häradshövding och ledamot av lantdagen för det ungfinska partiet, som efter inbördeskriget splittrades i två, det konservativa samlingspartiet och det liberala framstegspartiet. Som stark patriot misshagade han den ryske generalguvernören, vilken representerade kejsarmakten. Svinhufvud förvisades till Sibirien och återkom 1917 till Helsingfors för att efter lantdagsvalet samma år bli statsminister. Han skulle efter segern i inbördeskriget bli det nya Finlands förste statschef, som riksföreståndare, och 1931–1937 landets president. Då kom han att spela en avgörande roll när det i början på 1930-talet gällde att kväsa begynnande fascistiska tendenser i Finland, den s k Lapporörelsen. Svinhufvud höll hårt på vad han uppfattade som laglighetslinjen.

Otto Wille Kuusinen och Edvard Gylling hade båda gått i samma gymnasium i Jyväskylä i mellersta Finland. Kuusinen, som stammade från enkla förhållanden, var en begåvad yngling med intresse för både musik och litteratur, god vän till poeten Elmer Diktonius. Kuusinen skulle efter nederlaget i inbördeskriget, i likhet med många andra meningsfränder, fly till Sovjet. Där blev han tjänsteman i Komintern, den internationella kommunismens Moskva styrda organisation, och överlevde, tack vare en tydligen väl utvecklad smidighet, alla utrensningar. Han blev med tiden medlem av politbyrån och ligger, som en av få utlänningar, begravnen i Kremlmuren. Vid vinterkrigets utbrott utsåg Stalin honom till "statsminister" i den regering som han hade tänkt installera i Helsingfors. Men när kriget inte gick som diktatorn väntat sig dumpade Stalin honom och trädde i förbindelse med den lagliga finska regeringen. Kuusinen fick nöja sig med att en tid bli regeringschef i Sovjetkarelen. Möjligen kunde han glädja sig åt att dottern Hertta Kuusinen skulle bli medlem av Finlands regering; hon var ett tag gift med Yrjö Leino, kommunistisk inrikesminister som 1948 omöjliggjorde ett kommunistiskt maktövertagande i Finland a la Pragkuppen. Men det är en annan historia.

Statistikdocenten Edvard Gylling (specialist på torparnas förhållanden), som motvilligt men av solidaritet med sitt parti anslöt sig till det röda upproret, flydde även han till Sovjet, för övrigt via Stockholm. Han blev i början av 1920-talet den förste regeringschefen i den nya autonoma kareliska republiken. I denna outvecklade del av Sovjetunionen, där en god del av befolkningen talade finska dialekter, blev Gylling en populär, långvarig och tydligen personligen anspråkslös ledare. Men 1935 tyckte Stalin att han blivit väl omtyckt och anfäktad av finsk nationalism, avsatte honom och

lät efter några år avrätta honom. Att ta del av hans och hustrun Fannys brev från huvudstaden Petrozavodsk (finska Petroskoj) vid Onegas västra strand hem till respektive familjer i Finland är märklig läsning.

Sverige och inbördeskriget

När oroligheterna i Finland under hösten/vintern 1917/1918 utbröt hade Sverige just fått en vänsterregering ledd av liberalen Nils Edén och för första gången i svensk historia med flera socialdemokratiska ministrar. Landet hade under våren och sommaren 1917 bevittnat en hel del oroligheter, föranledda av den segslitna rösträttsstriden och högerregeringen Hammarskjölds halsstarriga handelspolitik som lett till allvarliga försörjningsproblem.

Utvecklingen i Finland följde man noga. Inom socialdemokratien fanns av naturliga skäl stor sympati för vänstern i Finland. Regeringen Edén skulle under inbördeskriget få hantera två besvärliga problem som orsakade mycken friktion med regeringen i Vasa. Det första hade börjat redan före landets självständighetsförklaring och inbördeskriget. På Åland hade uppstått en stark rörelse för en återförening med Sverige. Den svenska delegationen vid fredsförhandlingarna i Fredrikshamn 1809 hade, utan framgång, hävdade att det strategiskt viktiga Åland var en naturlig del av själva Sverige och därför inte borde avträdas. Nu växte ånyo, både på öarna och i Stockholm, en förhoppning om att ändra på detta sakernas tillstånd. Detta ledde till stark irritation i Vasa. Den självsvåldige sjöministern, socialdemokraten Erik Palmstierna, skickade i februari 1918 en kontingent till Åland för att skydda invånarna mot kvarvarande ryska soldater. Dessa evakuerades så småningom, men ögruppen kom att ända fram till när Nationernas Förbund 1921 avgjorde tvisten

till Finlands förmån förbli ett betydande iritationsmoment mellan länderna.

När inbördeskriget inleddes vände sig den finska regeringen till Stockholm, inte för att, som den först tänkt, efterlysa en väpnad svensk intervention utan för att erhålla vapen eller tillstånd för transitering av vapen köpta i tredje land; Mannerheim ville ju undvika utländska interventioner. Statsminister Edén och hans utrikesminister Johannes Hellner var båda benägna att godkänna detta finska önskemål. Även om den socialdemokratiska ledaren Hjalmar Branting och partisekretären Gustaf Möller i valet mellan den borgerliga regeringen Svinhufvud och de röda partivännerna landade på laglighetslinjen, kunde de socialdemokratiska ministrarna inte gå med på att medverka till sådana vapenleveranser. Risken fanns då för nya oroligheter i Sverige och kanske direkta attentat mot transportvägarna. Samtidigt ville ju Branting och Möller se ett slut på inbördeskriget som annars kunde få effekter bland den just då mycket lätttröliga svenska socialdemokratin.

Resultatet av finnarnas hänvändelse blev då att regeringen Edén, för att visa någon god vilja, erbjöd sig att medla mellan parterna. Detta inte särskilt väl genomtänkta förslag avvisades, föga förvånande, bryskt av den finska regeringen och dess ÖB. De kunde inte godta att svenskarna tycktes vilja likabehandla den lagliga finska regeringen och upprorsmännen.

För den svenska regeringen var alltså inbördeskriget ett allvarligt problem med flera dimensioner. Visst fanns det 1918 liksom under vinterkriget ett visst folkligt stöd för den gamla rikshalvan, men främst på högerhåll. Under ledning av Olof Palmes farfar, Sven Palme, startades en kommitté, Finlands vänner, för att på olika sätt, inte minst ekonomiskt, bistå det vita Finland. Rekrytering av frivilliga inleddes också. Sammanlagt an-

mälde sig ungefär 1 000, vilket möjliggjorde uppsättandet av en svensk frivilligbrigad. Den omfattade aldrig fler än knappa 500 man, men spelade således en roll i erövringen av Tammerfors. Dessa siffror kan jämföras med de drygt 10 000 som anmälde sig under vinterkriget.

De vitas seger

Redan inledningsvis omnämndes en siffra, närmare 35 000 döda, som ingår i berättelsen om inbördeskriget: 10 000 stupade varav 6 000 röda och 4 000 vita, minst 10 000 avrättade, varav 8 500 röda och 1 500 vita, och sommaren 1918 fanns drygt 80 000 i fångläger, av vilka många, ca 12 000, dog av sjukdomar och svält. Dessa siffror måste ses mot bakgrunden av att Finland då hade dryga 3 miljoner innevånare. Över 27 000 åtalades inför statsförbrytardomstol. Lägren tömdes förhållandevis snabbt. Redan hösten 1918 var antalet nere i knappa 30 000, och i början av 1921 ca 1 000. Då hade flera amnestiförordningar utfärdats.

Hur ska man då förklara dessa fruktansvärda siffror? Hur hade hatet mellan de båda politiska grupperingarna kunnat utvecklas till den grad att dessa siffror ter sig förklarliga? Hur ska man kunna förklara att i den västra delen av det gamla svenska riket de konflikter som vid denna tid uppstod mellan de besuttna och dem utan rösträtt kunde biläggas utan några större offer, i den andra delen ledde till ett så omfattande våld. En enkel förklaring vore förstas att närvaron till det ryska riket och dess nyckfulla maktutövning gjorde finnarna mera våldsbenägna än sina forna landsmän på andra sidan Bottenhavet. Faktum är att statistiken visar att våldsbrott mot person alltid varit mycket vanligare i Finland än i övriga nordiska län-

der. Vidare var det civila samhället i Finland inte alls lika utvecklat som hos oss.

Förklaringen är säkert mångfacetterad. Trots att Mannerheim redan i februari 1918 i en dagorder utfärdade restriktioner när det gällde utövandet av våld mot de röda, verkade dessa på fältet ofta tolkas ganska fritt. Den pessimistiskt lagde kan hänvisa till Jugoslaviens öde under 1990-talet. Människor som under ganska lång tid levat sida vid sida, kanske inte i vänskap men i alla fall i tolerans, visade sig plötsligt vara kapabla till grymheter. När inbördeskriget bröt ut i Finland var de sociala spänningarna, inte minst till följd av uteblivna jordreformer och den omedelbara närheten till oktoberrevolutionen, mycket påtagliga. Då hjälpte inte de spärrar som under det gemensamma riket byggts upp i form av en folkrepresentation, hyggligt pålitlig byråkrati, ett domstolssystem och ett slags civilsamhälle, vilka i det stora hela nog tjänat Finland väl. Att de vita slogs för vad man uppfattade som ett rättssamhälle och västerländsk civilisation mot den skrämmande bolsjevikiska faran och laglösheten i öster ursäktar inte detta omfattande våld, men förklarar det i viss grad.

Inbördeskrigets konsekvenser

Inbördeskriget fick omfattande både inrikes- och utrikespolitiska konsekvenser. Det under perioden före 1918 vänsterdominerade Finland skulle för mycket lång tid framöver bli ett borgerligt styrt land. Även om socialdemokraterna förblev landets klart största parti utgjordes regeringsstommen oftast av agrarerna och det liberala framstegspartiet. Sannolikt var det svårt även för de socialdemokrater som inte anslutit sig till de rödas uppror att riktigt accepteras; de utsattes för "guilt by association". Under mellankrigstiden, med liksom

i Sverige täta regeringsskiften, bildade det socialdemokratiska partiet under Väinö Tanner en enda regering (1926–1927) och kom först 1937 att delta i en s k rödmyllegovernment. Kommunistpartiet tilläts åter verka öppet först 1944.

Upproret ledde på sätt och vis till att ett slags alternativt Finland uppstod i ryska Karelen. Det finska kommunistpartiet konstituerades sig i Moskva men något större inflytande i Finland hade man inte, även om man försökte ta över den fackliga rörelsen. Med Kuusinen och Gylling flydde kanske 5 000, av vilka många hamnade i Sovjetkarelen. Deras antal skulle med tiden utökas med viss utvandring från både Finland och Sveriges finskspråkiga nord, till och med från Kanada- och amerikafinnarnas led, där en del ville vara med om att bygga upp ett nytt arbetarnas paradiset. De skulle, som vi numera vet, bli grymt besvikna. Många omkom av umbäranden och svält eller blev avrättade för påstådd finsk nationalism. Några kunde återvända hem att vittna om eländet; många vägrade tala om vad de varit med om.

Ur utrikespolitisk synvinkel skulle motsättningarna mellan det borgerligt styrda Finland och dess röda stormaktsgranne förbli regeringens i Helsingfors huvudbekymmer. Även om ett fredsavtal slöts i Dorpat (Tartu) 1920 sökte de finska regeringarna i början av 1920-talet alliera sig med Polen och de baltiska staterna, den s k randstatspolitiken. Men både finsk politik avseende de s k frändefolken i Sovjetkarelen, som ledde till finska interventioner i Fjärrkarelen, och sovjetiska strategiska intressen på Karelska näset med dess grannskap till storstaden Petrograd/Leningrad förblev problem som "löstes" först med vapenstillståndet 1944.

Förhållandet till Sverige förblev länge problematiskt, inte minst på grund av Ålandsfrågan. I Stockholm oroade man sig för republikens förhållande till Moskva och

en som man tyckte aningen äventyrlig utrikespolitik. Risken för att Finland skulle bli en tysk vasallstat skrämde också Stockholm under 1918.

Förhållandet till Ryssland hade varit Sveriges huvudfråga sedan medeltiden och förblev så även sedan Finland inte länge var en del av det svenska riket. Till diskussionen om hur man skulle tackla detta konstanta säkerhetspolitiska problem kom också, inte minst under 1930-talets första hälft, växande finsknationalistiska stämningar som riktade sig mot den svenskspråkiga minoriteten i landet. Dessa stämningar var på sätt och vis också en effekt av inbördeskriget. Skyddskårens förblev en central faktor i den finska politiken, med ett nära förhållande till 1930-talets protofascistiska Lapporörelse. Den finska statens demokratiska halt bestod under Svinhufvuds presidentur provet.

Är inbördeskriget glömt

Max Jakobson påminner i *Våldets århundrade* om att de flesta europeiska länder har sina skuldproblem. Finland är alltså inte unikt. Sant är att inbördeskriget inte tillhör de vanliga samtalsämnena. Men vinterkriget bidrog mycket till att förpassa 1918 års

händelser till historiesidorna. Stalin hade, kanske lurad av Kuusinen, inbillat sig att de finska arbetarna skulle minnas inbördeskriget och resa sig mot den sittande regeringen, när kriget bröt ut den 30 november 1939. Myndigheterna var också tveksamma om man skulle inkalla sådana som kämpat i de röda styrkorna. Men landet skulle enat slåss mot angriparen.

Bilden av kriget färgades länge av de memoarer som flera av de vitas officerare, också rikssvenskar, gav ut åren efter dess slut. Det skulle dröja till början av 1990-talet innan en av Finlands ledande historiker, Heikki Ylikangas, gav ut den bok om sedan skulle bli en klassiker, *Vägen till Tammerfors* (svensk översättning 1995). Ylikangas lämnade i sin bok en ganska uttömmande och ”objektiv” skildring av kriget. I början av 2000-talet publicerade statsministerens kontor ett av flera historiker författat samlingsverk om Finlands omkomna i krigen 1914–1922. Därmed har Finland säkert gjort avsevärt mer än de flesta europeiska länder för att skingra dimmorna och propagandan kring detta dystra kapitel i landets historia.

Författaren är ambassadör, docent och ledamot av KKrVA.